

pine pa je šel pretežno v drugo smer. Danes so odločujoči krogi znotraj kladivarske skupine trdno povezani z avstrijsko komunistično stranko. Komunistična stranka Avstrije pri nas se je zelo angažirala v solidarnostnem gibanju, vendar je recimo zadnji pojav, o katerem danes sicer tukaj nismo govorili, naletel na močno kritiko s strani vseh Slovencev na Koroškem. Druga stvar, ki deloma otežuje ocenjevanje, je to, da Komunistična stranka Avstrije nikakor ni razčistila svojih pogledov na inform birojevske vprašanje in tako dalje. Tedaj je pristajala pri protijugoslovanskih glediščih in je tudi znotraj slovenske narodnostne skupnosti prišlo do velikih napak.

Mira Medved

Ivan Zrimšek sprašuje: Prelital sem berilo za drugi razred osnovne šole. Jezik, ki se ga morajo naši otroci učiti, je mešanica knjižnega jezika in verjetno nekega jezika, ki ga pozna kvečjemu samo avtor berila. Ali ni to že s tega vidika načrtna pot k raznarodovanju? Kakšne strokovne osnove mora imeti avtor slovenskega berila? Kdo, če kdo? lektorira učbenike za slovenski jezik na Koroškem?

Avguštin Malle

Avtor Slovenskega berila je nadzornik dvojezičnih šol na Koroškem in seveda tudi pristojen za izdelavo učnih pripomočkov. Znano je, da ni slab samo učni pripomoček Slovensko berilo, ampak tudi vsi drugi pripomočki, ki jih je on izdelal. Pri tem je treba poudariti, da gre pri tem za načrtno izpodrivanje glasila Mladi rod, ki je strokovno na veliko višji ravni. S tem, da so izšle te vadnice, oziroma da je izšlo berilo, so ukinili Mladi rod kot učni pripomoček, ki ga je država plačevala učencem. Zdaj ga morajo razen enega razreda plačevati učenci sami.

Naša naloga ni, da bi na Koroškem ocenjevali te vadnice, mnenja pa smo, in to je tudi kritika slavistov v Sloveniji, da je čudno, da do sedaj nihče v Sloveniji ni dal nobene kritične analize teh jezikovnih vadnic in Slovenskega berila. Mislim, da bi bilo potrebno, da bi se univerzitetni delavci spoprijeli tudi s takim načinom pisanja šolskih knjig in z oceno teh šolskih knjig, in to na znanstveno nepoporečni podlagi, in bi potem to svojo oceno tudi neke publicirali. To je še posebej potrebno, ker je že v pripravi druga jezikovna vadnica, ki jo spet pripravlja en sam človek. To je tudi v Avstriji edinstven primer, da pripravlja kako šolsko knjigo en sam človek, kajti na področju zgodovinopisja, na področju nemške literature, so tukaj stalne delovne skupine, ki pripravljajo take vadnice. Treba je seveda tudi pokazati na veliko pomanjkljivost učnih pripomočkov zgodovinopisja. Slovenski znanstveni inštitut se je odločil, da izda slovensko-nemško zgodovinsko čitanko, ki je prav tako potrebna, vendar menimo, da bo tukaj potreben malo drugačen pristop kot pri jezikovni vadnici in slovenskem berilu, in smo k sodelovanju povabili tako zgodovinarje avstrijskih univerz kot zgodovinarje Filozofske fakultete v Ljubljani. Mislimo, da je to edino pravilna pot, ker drugače ni možno oblikovati oziroma napisati dobro učno knjigo.

Erich Prunč

PROBLEMI INFORMIRANJA IN OZAVEŠČANJA NA KOROŠKEM

Najkasneje ob močno emocionalni reakciji »koroškega prebivalstva« na televizijski film »Tujci v domovini«¹ je moralo postati jasno, da je na Koroškem dejansko prisotna neka »posebna klima« — kot so jo imenovali politiki in ča-

¹ Besedilo filma z dokumentacijo reakcij na film gl. »Zum TV-Film Fremde in der Heimat«, Mladje Dokumentation, Celovec (1976).

sopisi —, ki je omogočila tako množičen odziv. Seveda ta »posebna klima« ni enostavno izliv »koroške duše«, temveč krmiljena posledica krmiljenega toka informacije, ki mu je poprej bila koroška družba izpostavljena.

Obenem pa prav ta reakcija na film dokazuje, da procesa informiranja danes ne moremo več obravnavati po enostavnem, iz behavioristične psihologije vzetem modelu *stimula in reakcije*, marveč da je ob analizi komunikativnega procesa treba upoštevati ves splet družbenih, ekonomskih in političnih odnosov, v katerega so vtikani *komunikator* (sporočevalec), *receptor* (spremljevalec, sprejemnik) in *medij*.² Laswellowo razmeroma preprosto formulo »Kdo reče komu kaj in s kakšnim uspehom«³ je danes zamenjalo vprašanje »Kako/kako lahko upo-/zlorablajo določene interesne skupine komunikatorjev in določene skupine receptorjev sredstva množičnega obveščanja in kako na osnovi načina te uporabe lahko sklepamo na njihove dejanske ekonomske, družbene in politične interese«.⁴ Predvsem pa je sodobna znanost o komunikaciji začela vse bolj upoštevati dva dejavnika, ki v starejši koncepciji — ki je na eni strani videla samo stimul komunikatorja, na drugi pa reakcijo bolj ali manj masovne družbe — nista bila evidentna: 1. faktor oblasti in 2. možnost vzratnega procesa, ki ga lahko sprožajo ekonomsko ali politično močne skupine receptorjev.

Prvi dejavnik je odločilen predvsem na področju tako imenovanih elektronskih medijev, pri katerih srečujemo tudi v državah s tako imenovano svobodno tržno ureditvijo slej ko prej več ali manj državno-monopolistično ureditev, se pravi, monopolno institucijo, preko katere vsakokratna politična oblast lahko krmili družbene procese v skladu s svojimi političnimi cilji. Pri tem se med drugim poslužuje dveh osnovnih strategij: 1. strategije represiije s pomočjo »javnega mnenja«, ki izločuje iz družbe in verbalno kaznuje vse dejavnike, ki bi utegnili razkriti družbena nesoglasja, 2. s strategijo zamegljevanja s pomočjo personalizacije, ki družbene konflikte prikazuje kot konflikte med konkretnimi osebami, in s prikazovanjem navidezno enakih možnosti. To v sprejemniku ustvarja utvaro o neomejeni možnosti uresničevanja in mu istočasno vceplja kompleks, da je njegov družbeni neuspeh pogojen predvsem v lastni psihofizični nesposobnosti.

Vzratni proces, ki ga sprožajo ekonomsko ali politično močne skupine, je v državah s tržnogospodarsko ureditvijo odločilen predvsem na področju tako imenovanih tiskanih medijev, saj morajo razni izdajatelji časopisov iz ekonomskih interesov izbirati in oblikovati informacije tako, da bo njihov proizvod, časopis, dosegel čim večjo naklado, se pravi, v skladu z recepcijsko sposobnostjo, interesno nastrojenostjo in predvideno reakcijo bralstva.

Poleg tiskanih in elektronskih medijev pa je v sodobni družbi prisotna še cela vrsta institucionaliziranih nosilcev informacije, ki jih kaj radi spregledamo, ko govorimo o informacijskih tokovih v neki družbi: to so predvsem šole, muzeji, arhivi, spomeniki, javni napisi ipd. Le-ti so vsi več ali manj podobno urejeni kot elektronski mediji, namreč državno-monopolistično.

² Prim. *Gesellschaftliche Kommunikation und Information*, Hsg. v. J. Aufermann, Hans Bohrmann u. Rolf Sülzer, Knj. I, II, Frankfurt am Main 1973.

³ H. D. Lasswell, *The Structure and Function of Communication in Society*, v. L. Bryson, *The Communication of Ideas*, New York 1948, str. 37—51.

⁴ Gl. poročilo W. R. Cattona jr. v navedenem zborniku (op. 2), str. 64 sl.

Vse to moramo imeti pred očmi, če hočemo govoriti o problemu informiranja in ozaveščanja na Koroškem, če skušamo spoznati, kakšne politične in ekonomske interese ščiti in oblikuje dana informacijska politika. Jasno je, da mora pri tem jezikoslovje kot ena izmed ved, ki se ukvarja z informacijo, nujno prestopiti ozke strokovne meje in da mora v interdisciplinarnem sodelovanju s sociologijo, političnimi, ekonomskimi in tehničnimi vedami skušati osvetliti družbeno krmilno funkcijo sredstev in toka informacije.

Za tak kompleksen pristop v sedanji koroški situaciji na žalost nimamo niti najosnovnejših pogojev. Temu je krivo predvsem dejstvo, da so si razni koroški politični forumi prizadevali, da ob raznih priložnostih — doslej brez vidnejših rezultatov — forsirajo tako imenovane sociološke in ekonomske vede, jezikoslovje, kot tisto vedo, ki se ukvarja z najimenoitnejšim sredstvom informacije (in s tem tudi manipulacije ekonomskih in političnih interesov), pa silijo kot neke vrste suspektno in klerikalno pastorko v desni kot. Če ob tej ugotovitvi uporabimo uvodno navedeni kritični instrumentarij, si bomo morali vsaj zastaviti vprašanje, ali tak politični pristop morda ne služi tudi zamegljevanju dejanskih ekonomskih in političnih interesov, saj bi moralo biti jasno, da je treba pojmovati jezik kot odraz strnjenege dela, ki omogoča medčloveško razpolaganje s sredstvi neposredne produkcije in reprodukcije.⁵ Značilno je, da se ta pristop v bistvu ujema tudi s prizadevanji konservativnih krogov, ki hočejo jezikoslovje čim bolj odvajati od neposredne analize toka informacije in ga zreducirati na atomistično raziskovanje posameznih jezikovnih pojavov, brez zveze z njihovo komunikativno funkcijo. Oba ta dejavnika pa sta verjetno odgovorna za to, da razpolagamo šele z borima dvema obširnejšima analizama komunikacijskih procesov na Koroškem.

To je najprej publikacija *Roberta Saxerja* *Der Fall Warasch*,⁶ v kateri ta nemški koroški znanstvenik jasno dokazuje, kako so koroška javna občila — skupaj z zastopniki oblasti — izkoristila ovadbo nekega Gütlerja, da s pomočjo raznih tehnik oblikovanja besedil realizirajo strategijo represije, se pravi, onemogočanja in kriminaliziranja političnih dejavnikov, ki bi utegnili odkriti družbena nesoglasja na Koroškem.

Varašev primer je bil za koroška občila tudi zato tako prikladen, ker je nudil nadvse ugodno možnost personalizacije konflikta, in to na osebo, ki je bila obenem dovolj politično eksponirana, da je odpirala tudi možnost generalizacije in eksemplaričnega obravnavanja. Ves potek kampanje proti Varašu pa je tudi nadvse nazoren primer sproščanja vzvratnega procesa, od receptorja h komunikatorju: čim bolj so namreč koroški časopisi stopnjevali verbalno agresijo proti tajniku Narodnega sveta, tem močnejši je postajal tudi pritisk bralcev po še radikalnejšem obračunavanju z grešnim kozlom. Primer »*Kleine Zeitung*« v tej zvezi osvetljuje še drug aspekt. Ekonomsko slaba skupina na strani receptorjev nima niti najmanjše možnosti, da se v tem vzvratnem procesu uveljavi proti ekonomsko in številčno močnejšemu delu bralstva.⁷ Medtem

⁵ Prim. M. Braunroth, G. Seyfert, K. Siegel, F. Vahle, *Ansätze und Aufgaben der linguistischen Pragmatik* Frankfurt am Main 1975.

⁶ Robert Saxer, *Der Fall Warasch* in den *Kärntner Tageszeitungen*, Klub Mladje Dokumentation 3. Celovec 1977.

⁷ Prim. predvsem II. knjigo navedenega zbornika in tam objavljeno obširno bibliografijo.

ko se je ta dnevnik okoli 60—70 let (ko so v *Kleine Zeitung* pisali npr. tudi Inzko, Vospernik in drugi) pod geslom sprave in razumevanja uspel razširiti tudi na dvojezičnem območju, so v času, ko je vse močneje rasel ekonomski pritisk nemškonacionalnega bralstva in politični pritisk oblastnih dejavnikov, izginili iz časopisa tudi taki avtorji, kot npr. manjšinski strokovnjak Theodor Veiter. Žurnalisti, ki so npr. v graški redakciji »*Kleine Zeitung*« kazali še precejšnjo mero razumevanja za manjšinsko problematiko, so pod tem pritiskom večine bralstva pristali na splošno linijo, pri čemer jim je zanamiva štorija okoli Gütlerja in Varaša nudila kar se le da primerno odskočno desko. Druga študija, ki je v širšem kontekstu skušala ugotoviti tendence in zakonitosti v procesu obveščanja na Koroškem, je bila razprava, ki jo je na Kulturnih dneh 1976 predložil raziskovalni kolektiv nemških in slovenskih študentov.⁸

Metodološko je ta kolektiv ubral drugo pot. Ker je gradivo preobširno, je najprej določil reprezentativen izbor besedil, na katerih bi lahko ugotovil razvojne tendence v informacijski politiki koroških občil. Ta izbor je obsegal:

1. Oktobrske številke koroških časopisov v letih 1920 (plebiscit), 1943 (fašizem), 1970 (50-letnica plebiscita), 1972 (pohod na krajevne napise) in 1976 (ugotavljanje manjšine).

2. Približno sto člankov iz raznih publikacij, ki jih je razdelil v tri skupine: publikacije med leti 20—38, 38—45 in 45—76.

Nato je izbral nad 30 vodilnih besed, ki so se po prvem vtisu zdele značilne za koroško časopisje. Po prvi poiskusni analizi je iz seznama teh besed izločil tiste, pri katerih ni bilo mogoče ugotoviti statistično zadovoljive frekvence v vseh obdobjih. Končni seznam besed je obsegal devet vodilnih leksemov, ki jih je kolektiv nato po enotni metodiki raziskal v okviru 10.477 sobesedil. Sobesedila je opredelil najprej iz dveh aspektov:

1. Ali vsebujejo pozitivno, negativno ali nevtralno informacijo o signifikatu, ki ga beseda (= signifikant) označuje.

2. Ali sobesedilo vzbuja pozitivne/negativne asociacije (= konotate).

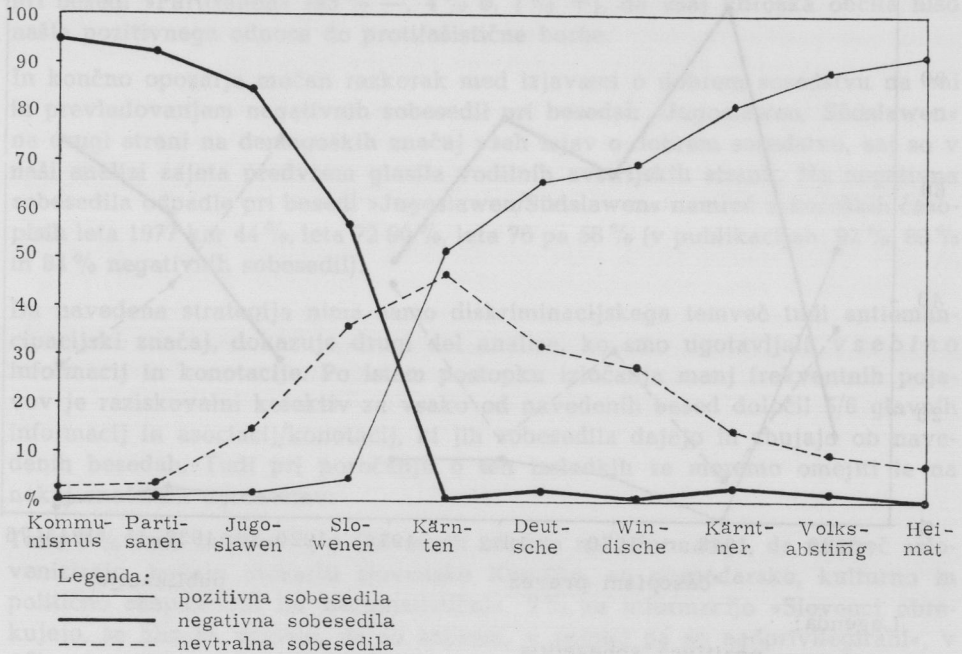
Nato je s pomočjo statistične analize skušal ugotoviti, kako močno je v vsakem od zgoraj navedenih prereзов prisotna tendenca, da se določeni izseki resničnosti oziroma besede, ki jih označujejo, opremijo s pozitivnimi ali negativnimi predstavami, s pozitivnimi ali negativnimi čustvi, ki bralca jasno predisponirajo tudi za vse nadaljnje sprejemanje informacij o tem pojmu ali o tej stvari. Na žalost se moram v tem okviru omejiti le na najbistvenejše izsledke.

V skupnem povprečju je bilo ugotovljeno jasno prevladovanje *negativno* obeleženih sobesedil v sledečem vrstnem redu: Domala popolnoma negativno obeležena je beseda »Kommunismus/Bolschewismus« (97 %), takoj pa ji sledi beseda »Partisanen« (95 %), »Jugoslawen/Südslawen« (83 %), »Slowenen« (59 %). *Pozitivna sobesedila* so prevladovala pri besedah »Kärnten« (52 %),

⁸ Pričujoče poročilo vsebuje začasne podatke, po ponovni preveritvi vseh podatkov bo raziskovalni kolektiv pripravil posebno publikacijo, ki bo predvidoma izšla februarja 1978.

»Deutsche« (66 0/0), »Windische« (70 0/0), »Kärntner« (82 0/0), »Volksabstimmung« (89 0/0) in »Heimat« (92 0/0) (primerjaj grafikon št. 1).

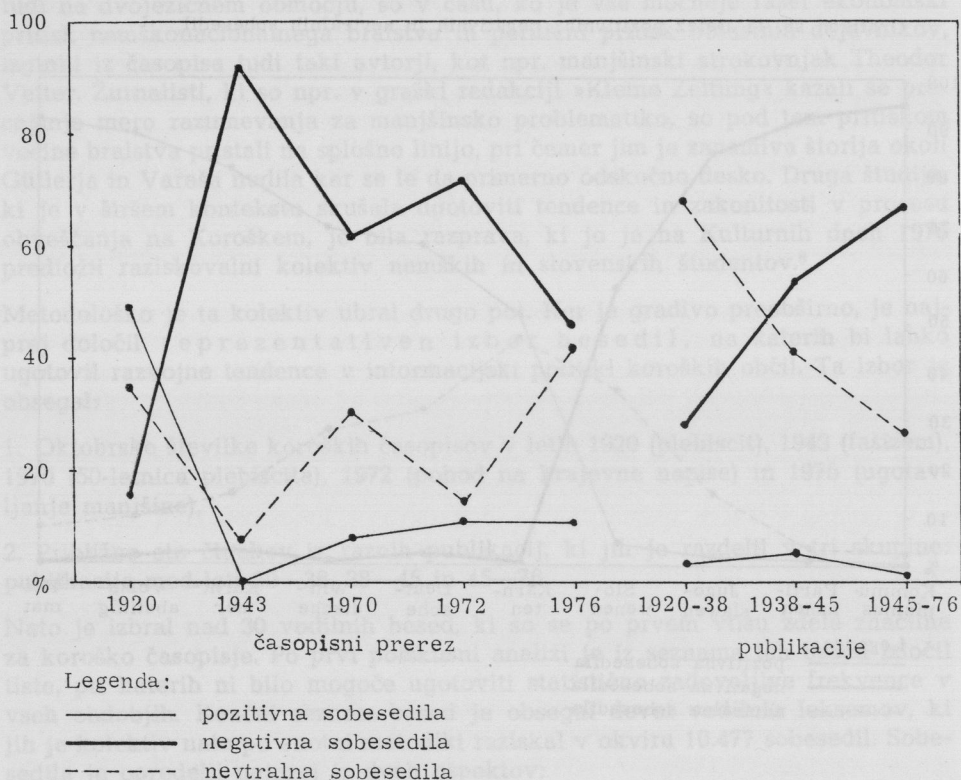
Grafikon št. 1: Delež pozitivnih, negativnih in nevtralnih sobesedil

Z vidika strategije izgrajevanja negativnega ali pozitivnega imagea torej strategije verbalnega družbenega kaznovanja ali nagrajevanja, lahko ugotovimo, da tako jasno prevladovanje negativnih obeležij pri besedah »Kommunismus/Bolschewismus«, »Partisanen« in »Jugoslawen/Südslawen« nujno predisponira bralca tako, da praktično ne more več sprejemati pozitivne ali vsaj nevtralne informacije. Pri besedi »Slowenen« je povprečje le zato tako nizko, ker 1. odpade razmeroma velik delež (36 0/0) na nevtralna sobesedila in 2. ker je bilo ugotoviti glede na frekvenco pozitivnih in negativnih sobesedil jasno razliko med časopisnim prerezom 1920 ter vsemi ostalimi besedili. Pri tem se je ob primerjavi posameznih obdobj pri publikacijah izoblikovala jasna tendenca: v času med obema vojnama je znašal delež negativnih sobesedil le 29 0/0, se v času fašizma povzel na 54 0/0, vendar so naciste prekosile še povojne koroške publikacije z 72 0/0 negativnih sobesedil (primerjaj grafikon št. 2).

Da ta razvoj ni bil slučajen, dokazuje analiza sobesedil pri besedi »Windische«. Beseda »Windische«, ki označuje isti izsek resničnosti kot beseda »Slowenen«, namreč slovensko govoreče ljudi na Koroškem, kajpak iz drugega, nemško-nacionalnega ideološkega zornega kota, kaže glede na frekvenco pozitivnih/negativnih sobesedil popolnoma komplementaren razvoj: Čim bolj raste delež

Grafikon št. 2: Razvoj deleža pozitivnih, negativnih in nevtralnih sobesedil pri besedi "Slowenen"

negativnih sobesedil pri besedi »Slowenen«, tem bolj raste tudi delež **pozitivnih** sobesedil pri besedi »Windische«. Kako krčevito je stremljenje, da se umetno poimenovanje »Windische« opremi s čim močnejšo družbeno veljavo, je razvidno iz tega, da Windische glede na pozitivno obeležena sobesedila prednjačijo še pred besedo »Deutsche« (Windische 70 %, Deutsche 66 %). Se pravi: lahko ugotovimo neke vrste nemškonalno shizofrenijo, ki daje celo svojemu otroku iz retorte večjo vrednost kot poimenovanju lastne narodnosti. Strategija, ki stoji v ozadju take informacijske politike, je dovolj jasno oprijemljiva: nuditi manj izobraženemu in socialno šibkemu človeku z vsemi znaki socialnega prestiža opremljen oslovski most v asimilacijo, istočasno pa naprtiti vsakemu, ki se ne more odločiti za to konformistično dejanje, breme imena »Slowenen«, ki je bilo poprej sistematično diskreditirano. Tudi ta tendenca se splošno v času plebiscita, se linearno nadaljuje v publikacijah iz časa fašizma ter doseže svoj vrh v povojni Koroški.

Navedeno strategijo razen tega dopolnjuje še prizadevanje, da se slovenskim ali Slovencem naklonjenim skupinam nalepi absolutno negativno obeležena

etiketa »komunizem«, medtem ko se reakcionarne organizacije kaj rade oprem-
ljajo s prav tako absolutno pozitivno nalepko »Heimat«.

Čeprav se je Avstrija v Moskovski deklaraciji obvezala, da bo prispevala svoj
delež k osvoboditvi od fašizma, opozarja izrazito negativno obeležje sobesedil
pri besedi »Partisanen« (95 % —, 4 % ∅, 1 % +), da vsaj koroška občila niso
našla pozitivnega odnosa do protifašistične borbe.

In končno opozarja močan razkorak med izjavami o dobrem sosedstvu na eni
in prevladovanjem negativnih sobesedil pri besedah »Jugoslawen/ Südslawen«
na drugi strani na demagoških značaj vseh izjav o dobrem sosedstvu, saj so v
naši analizi zajeta predvsem glasila vodilnih avstrijskih strank. Na negativna
sobesedila odpadle pri besedi »Jugoslawen/Südslawen« namreč v koroških časo-
pisih leta 1977 kar 44 %, leta 72 90 %, leta 76 pa 58 % (v publikacijah: 92 %, 89 %
in 84 % negativnih sobesedil).

Da navedena strategija nima samo diskriminacijskega temveč tudi antieman-
cipacijski značaj, dokazuje drugi del analize, ko smo ugotavljali vsebino
informacij in konotacije. Po istem postopku izločanja manj frekventnih poja-
vov je raziskovalni kolektiv za vsako od navedenih besed določil 5/6 glavnih
informacij in asociacij/konotacij, ki jih sobesedila dajejo in zbujaajo ob nave-
denih besedah. Tudi pri poročanju o teh izsledkih se moramo omejiti le na
nekaj značilnih ugotovitev:

Tako 7 % vseh informacij o Slovencih odpade na informacijo, da namreč »slo-
venizirajo, hočejo ustvariti slovensko Koroško, so gospodarsko, kulturno in
politično ekspanzivni ter nacionalistični«, 5 % na informacijo »Slovenci obre-
kujejo, se hlinijo, pravijo, da so zatirani, v resnici pa so nadprivilegirani«, v
4 % sobesedil so Slovenci »ogroževalci enotnosti Koroške, širijo in gojijo ire-
dentistično miselnost«, v 3 % »ustvarjajo nemir v deželi in sejejo razdor« in
končno v prav tako 3 % »izpodkopavajo zakone države, uporabljajo nasilje in
teror«. Skupno odpade na te informacije nič manj kot 23 % vseh danih infor-
macij v vseh analiziranih besedilih. Dodatno k tem 23 % negativnih informacij
je v besedilih koroških občil ugotoviti še 7 % besedil, ki sugerirajo bralcu
asociacijo »agresivnost«, 5 % »laž, zahrbtnost, prevara«, 4 % »teror, nasilje«,
4 % »izdajstvo, iredentizem«, ter 3 % »nevarnost, sovražnik«. Skupno torej 46 %
vseh sobesedil vsebuje vsaj enega od navedenih elementov.

Kot smo pri besedi »windische« lahko ugotovili komplementaren razvoj glede
na pogostnost pozitivnih/negativnih sobesedil, tako zdaj lahko ugotovimo tudi
absolutno komplementarnost glede na vsebino informacije, ki se v besedilih ko-
roške publicistike in žurnalistike daje o besedi »Windische«. V njih namreč s
17 % jasno prednjači informacija, da Windischarji »Nočejo biti Slovenci, so
lasten narod, žrtev Slovencev«. Sledi informacija »So ohranjevalci enotnosti
Koroške, so domovini zvesti« z 10 %, prav tako so v 10 % »naklonjeni Nemcem,
žive v usodni skupnosti z njimi«, ali pa so v 6 % nekoliko aktivnejši, namreč,
»se borijo za pripadnost k nemštvu / nemškemu kulturnemu krogu«, kar se le
slabó ujema z informacijo, da so »miroljubni, skromni, pošteni in odkriti«. Po-

dobna je zadeva pri konotatih: 21 % »zvestoba domovini«, 7 % »samostojnost, samobitnost«, 7 % »svobodoljubnost, pravicoljubnost«, 2 % »miroljubnost, mir, pomiritev«, 2 % »žrtev, požrtvovalnost«, 1 % »junaštvo«. Lahko torej ugotovimo, da so vse lastnosti, ki se pripisujejo vindišarjem, zgolj pozitivne ustreznice negativnih lastnosti, ki se pripisujejo Slovincem. Da je vsebina teh projekcij obenem tudi antiemancipacijska, kaže dejstvo, da domala vse informacije vsebujejo nek pasivni element. Edini aktivni moment, ki se pripisuje vindišarjem, je njihova borba za pripadnost nemškemu kulturnemu krogu.

V kratko informacijo naj navedem še informacije in asociacije, ki so povezane z besedo Partisanen: le-ti so v 8 % »banditi, morilci, zločinci« (po 45 2 %), »napadajo neoborožene ljudi, civilno prebivalstvo, posiljujejo ženske, zlorabljujejo otroke« (8 %, publikacije po 45), »ogrožajo domovino, jo hočejo uničiti« (7 %), »provocirajo in jih je zato treba iztrebiti« (6 %; publ. po 45 2 %) itd., asociirajo pa se z njimi »teror« (16 %, publ. po 45 15 %), »agresija« (8 %), »laž« (6 %), »breznačajnost, nemorala, umazanost« (2 %), »strahopetnost, zahrbtnost« (5 %). Glede na besede »Kärnten«, »Heimat«, »Deutsche« naj na kratko povzamem le to, da se v njihovih sobesedilih stalno ponavljajo informacije in asociacije o ogroženosti, medtem ko se pri »Slowenen«, »Jugoslawen« in »Kommunisten« ponavljajo elementi napadalnosti in agresivnosti. Koroški prastrah torej ni nekaj, kar bi bilo Korošcem položeno v zibelko, temveč posledica dosledne informacijske strategije, ki v dozdevnega nasprotnika projicira vse elemente agresije, da bi sama laže ekspandirala in v tej svoji ekspanziji dosegla maksimalno solidarizacijo prebivalstva.

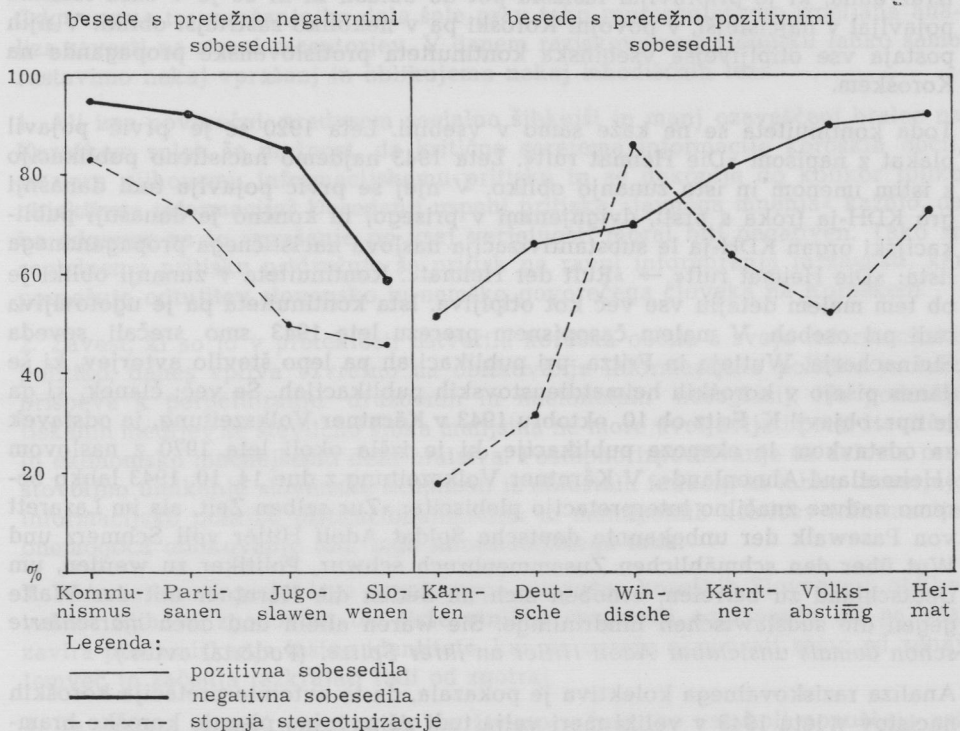
Dokončno potrditev, da pri statističnih izsledkih ni šlo za zgolj slučajna sovpadanja, marveč da je za to informacijsko strategijo ugotoviti skupen koncept, je pokazala tretja stopnja analize, v kateri je ekipa skušala ugotoviti tako imenovano *stopnjo stereotipizacije*.

Če namreč seštejemo procentne deleže glavnih informacij in asociacij, ki jih posredujejo besedila, lahko ugotovimo, kako visoka je stopnja stalnega ponavljanja, vbobnjanja ene in iste informacije ter ene in iste spremne predstave: Čim večja je ta stopnja stereotipizacije, tem večja je tudi vsebinska izpraznjenost in s tem propagandistična uporabljivost besede.

Če razporedimo analizirane besede glede na stopnjo stereotipizacije (gl. grafikon št. 3), najbolj bode v oči, da se vrstni red besed glede na prevladovanje negativnih sobesedil točno ujema z vrstnim redom po stopnji stereotipizacije: na določenih 6 informacij in asociacij odpade pri besedi Kommunismus 83 % pri Partisanen 73 %, pri Jugoslawen/Südslawen 50 %, pri Slowenen 46 %. Niti ali komaj polovica besedil, v katerih se pojavljajo besede, vsebuje sploh še drugo od ugotovljenih 5/6 stalnih informacij. Iz tega jasno sledi, da so negativna sobesedila skoraj izključno pogojena v forsiranih stereotipih, ki onemogočajo vsako objektivnejše spoznavanje in recipiranje informacij o navedenih nosilcih teh imen.

Pri pozitivno obeleženih besedah se sedaj nenadoma znajde na vrhu frekvenčne lestvice beseda »Windische« s 85 % stereotipnih informacij/asociacij, sledijo jim »Kärntner«, »Heimat«, »Volksabstimmung«, »Deutsche« in »Kärnten«. To po-

Grafikon št. 3: Odvisnost frekvenca negativnih/pozitivnih sobesedil od stopnje stereotipizacije

meni, da pri besedi Windische sploh ostaja le še 15% besedil, ki potencialno lahko vsebujejo drugo od navedenih 6 informacij/asociacij, s čimer je tudi na tej ravni jasno dokazano, da imamo opraviti le z izpraznjenim, ideološkim in umetno forsiranim izrazom. Oslovski most v asimilacijo ni torej nič drugega kot prazen in umeten predmet identifikacije. Taka identifikacija s totalno izpraznjenim pojmom pa mora nujno voditi k samoodtujevanju, kar odpira možnost nadaljnje totalne manipulacije s človekom, ki je zapadel temu samoodtujevanju. To je tudi dejanski namen uporabljene strategije.

Zdaj si lahko zastavimo uvodno vprašanje, kdo bi lahko bil nosilec take strategije, v čigavo družbeno, ekonomsko in politično korist se ta strategija pravzaprav uporablja. Smer, v kateri nam je iskati nosilce, nakazuje dejstvo, da je stopnja stereotipizacije v časopisih večja od stopnje stereotipizacije v publikacijah, ki večinoma pripadajo prav nacističnim ali pa heimatdienstovskim krogom. To si namreč lahko razložimo s tem, da publikacije pač obširneje obravnavajo neko temo in se stereotipi pojavljajo šele v zaključkih k posameznim poglavjem. *Iz tega sledi, da so prav analizirane nacistične in heimatdienstovske publikacije oblikovalci tistih stereotipov, ki jih ponavljajo koroški časopisi.* Tudi pri stereotipih lahko ugotovimo, da so se začeli pojavljati v in po letu

1920, dosegli med leti 1938-45 svoj prvi vrh in se nato brez zaznavne cezure pojavljajo v povojni koroški publicistiki. Vsi ti stereotipi so torej v veliki meri izraz duha, ki je pripravljaj fašizmu pot do oblasti in ki se je v času fašizma pojavljaj v najčistejši, v povojni Koroški pa v nekoliko zastrtejši obliki. V njih postaja vse otipljivejša vsebinska kontinuiteta protislovenske propagande na Koroškem.

Toda kontinuiteta se ne kaže samo v vsebini. Leta 1920 se je prvič pojavil plakat z napisom »Die Heimat ruft«. Leta 1943 najdemo nacistično publikacijo z istim imenom in isto zunanjo obliko. V njej se prvič pojavlja tudi današnji grb KDH-ja (roka s prsti, dvignjenimi v prisego) in končno je današnji publikacijski organ KDH-ja le substantivizacija naslova nacističnega propagandnega lista: »Die Heimat ruft« → »Ruft der Heimat«. Kontinuiteta v zunanji obliki je ob tem malem detajlu vse več kot otipljiva. Ista kontinuiteta pa je ugotovljiva tudi pri osebah. V malem časopisnem prerezu leta 1943 smo srečali seveda Steinacherja, Wutteja in Fritza, pri publikacijah pa lepo število avtorjev, ki še danes pišejo v koroških heimatdienstovskih publikacijah. Še več: članek, ki ga je npr. objavil K. Fritz ob 10. oktobru 1943 v *Kärntner Volkszeitung*, je odstavek za odstavkom le eksponde publikacije, ki je izšla okoli leta 1970 z naslovom »Heimatland-Ahnenland«. V *Kärntner Volkszeitung* z dne 14. 10. 1943 lahko beremo nadvse značilno interpretacijo plebiscita: »Zur selben Zeit, als im Lazarett von Pasewalk der unbekannte deutsche Soldat Adolf Hitler voll Schmerz und Wut über den schmählichen Zusammenbruch schwur, Politiker zu werden, um Deutschland zu befreien, erhoben sich im Süden die Kärntner mit der Waffe gegen die südslawischen Eindringlinge. Sie waren allein und doch marschierte schon damals unsichtbar Adolf Hitler an ihrer Spitze. (Podčrtal avtor.)

Analiza raziskovalnega kolektiva je pokazala, da ta avtointerpretacija koroških nacistov v letu 1943 v veliki meri velja tudi za povojno pisanje koroške bramborske publicistike in preko nje prodira ta miselnost tudi v ostale časopise. Pri tem je popolnoma vseeno, ali so pripadniki nacistične miselnosti res tako močni, da oblikujejo tok informiranja, ali pa jih izkoriščajo stranke za to, da bi oblikovale v ljudeh napačno zavest o nepomirljivosti nacionalnih nasprotij in s tem zamegljevale dejanske socialne konflikte. Stanje, ki ga je raziskovalni kolektiv razkril v koroški publicistiki in žurnalistiki, je dovolj zaskrbljujoče za avstrijsko demokracijo, zato bo prav v njenem interesu — in kajpak v interesu prizadete narodne skupnosti — potrebno, da se javni dejavniki kar se le da resno in studiozno ukvarjajo s tem problemom.

Poleg množičnih občil smo uvodoma omenili tudi druge, institucionalizirane nosilce informacij. Na žalost še ne razpolagamo z analizami, ki bi omogočale znanstveno utemeljeno sodbo o njihovi informacijski politiki. Vendar se zdi, da je zanje značilna predvsem odsotnost informacij o Slovincih. V tem informacijskem vakuumu se toliko laže uveljavljajo informacijske strategije publikacij in časopisov. Tako tudi ta odsotnost informacije pri institucionaliziranih nosilcih informacije posredno pospešujejo indoktrinacijo ostalih informacijskih sredstev. Da ta odsotnost informacije ni zgolj naključna, temveč le integralen del splošne koncepcije informiranja in s tem osveščanja, nazorno pokazuje borba proti krajevnim napisom, ki naj bi bili le nosilci preproste informacije »Tu prebivajo poleg nemških tudi slovensko govoreči ljudje«.

S tem smo sicer odgovorili na vprašanje, kakšna koncepcija informiranja in oblikovanja zavesti se skriva za konkretno informacijsko politiko, nismo pa še mogli dati direktnega odgovora na vprašanje, kakšen je njen družbeni učinek. Odgovor na to vprašanje bo dala šele prav tako reprezentativno izpeljana analiza zavesti na strani receptorjev. V danem raziskovalnem trenutku lahko samo zastavimo nekaj vprašanj in oblikujemo nekaj izhodiščnih tez:

1. Ali ima povprečni, predvsem socialno šibkejši in manj ozaveščen bralec na Koroškem sploh še možnost, da kritično sprejema informacije koroških občil, se upre njihovem informacijskemu pritisku in se dokoplje do kolikor toliko objektivne informacije? Dosedanji uspehi pritiska »javnega mnenja« kažejo, da bo odgovor na to vprašanje po vsej verjetnosti moral biti negativen. Tako se socialnemu pritisku pridružuje še pritisk na ravni informiranja in zavesti, kar pospešuje odtujitev slovensko in nemško govorečega človeka na Koroškem.

2. Zavest, ki so jo v preteklosti ustvarila koroška občila s svojo informacijsko politiko, danes vpliva vzvratno na oblikovanje informacijske politike in tako prispeva k perpetuiranju družbenih in nacionalnih nesoglasij. Na področju tiskanih medijev se številčno šibka manjšina ne more uveljavljati proti številčno in ekonomsko močnejšemu delu bralstva. Postopno izpodrivanje in deloma prostovoljno umikanje slovenske skupnosti iz oblastnih funkcij, ki lahko usmerjajo informacijsko politiko institucionaliziranih in monopolnih nosilcev informacije, onemogoča oblikovanje tudi tega informacijskega toka.

3. Sistematično izgrajevanje negativnega »imagea« koroških Slovencev, oblikovalcev njihove zgodovine ter širše etnične skupnosti onemogoča ali pa vsaj zavira proces iskanja lastne identitete, kar ne ogroža skupnosti samo od zunaj, temveč jo začenja razkrajati tudi od znotraj.

4. Ta razkroj je toliko močnejši, ker živimo v času, ko vse bolj popuščajo primarne vezi, kot sta družina in vaška skupnost, ko se zaradi preslojevanja družbe vse več pripadnikov slovenske manjšine znajde v socioloških skupnostih, v katerih ti informacijski kanali niso več učinkoviti.

Prav tako vse bolj in bolj odpoveduje informacijska mreža, ki jo je slovenska skupnost v socialno in jezikovno drugih pogojih izgradila v obliki lastnih političnih odborov in kulturnih društev večerniškega tipa in ki doslej zaradi delne enojezičnosti slovenske družbe niso imeli večjih konkurentov na področju informiranja. Prehod k domala popolni dvojezičnosti slovenskega prebivalstva na Koroškem pa ustvarja ugodne pogoje za to, da opisane represivne in antiemancipacijske informacijske strategije rodijo sadove tudi znotraj skupnosti same. Strategija personalizacije konfliktov, ki je usmerjena predvsem proti vodilnim funkcionarjem političnih in kulturnih organizacij ter proti ekonomsko močnejšim ali socialno eksponiranejšim članom narodne skupnosti, obrača potencialne emancipacijske energije v agresijo proti šibkejšemu partnerju, proti članu lastne skupnosti, in ne proti dejanskemu izvajalcu represije.

5. Izhod iz take situacije bo možno najti le, če bo slovenska skupnost izkoristila vse možnosti samoupravnega oblikovanja toka informacije na vseh tistih področjih, na katerih so danes še dani pogoji. V sodelovanju s pripadniki nemške jezikovne skupnosti, ki še niso podlegli informacijskemu pritisku koroških jav-

nih občil, bi si morala prizadevati, da odpravi informacijski deficit na področju institucionaliziranih nosilcev informacije. In končno bi bilo treba razmišljati o tem, kako bi se — najbolje z izdajanjem dvojezičnega dnevnega tiska — oblikovala neke vrste protijavnost, ki bo odprtemu bralcu nudila vsaj možnost svobodnega izbora med informacijami.

Matjaž Kmecl

Delež Koroške v slovenski literaturi.

Predavanje je deloma objavljeno pod naslovom Koroški delež v slovenski literaturi v Koroškem koledarju 1977. Celovec 1977, str. 63—70.

RAZPRAVA O AKTUALNIH PROBLEMIH SLOVENSKEGA JEZIKA IN LITERATURE

(Vodi Mira Medved, PA Maribor)

Jože Lipnik

PA Maribor, Celje

V Celju smo naredili anketo o kulturi v naših šolah, in to v celjski regiji, kjer je vsega osem občin. Sodelovalo je 88 učiteljev iz 8 srednjih in 38 osnovnih šol. Gradivo ste včeraj dobili, vendar ne vsi, ker nam ga iz tehničnih razlogov ni uspelo razmnožiti v zadostni količini.

Anketo smo usmerili na štiri področja, in sicer na strokovno usposabljanje učiteljev slovenskega jezika v kadrovskih šolah, potem v organiziranem permanentnem izobraževanju, dalje na učni načrt in slavistovo ustvarjalnost, na odnos učiteljskih zborov do jezikovne kulture in na odnos slavistov do jezikovne kulture učiteljskih zborov ter na odnos učencev do lastnih izdelkov.

V zvezi s Toporišičevim Slovenskim knjižnim jezikom 1—4 smo vprašali, kje in kako so se s tem delom spoznali učitelji slovenskega jezika. Zvedeli smo, da je več kot polovica učiteljev končala študij na kadrovskih šolah po letu 1970, da pa jih je komaj ena četrtnina spoznala to delo na kadrovskih šolah, se pravi, da kadrovske šole ne upoštevajo dovolj obstoječega učnega načrta. Strokovno izpopolnjevanje učiteljev ne zadošča, ker je 71 % učiteljev odgovorilo, da niso zadovoljni s takšnim izpopolnjevanjem. Slavistično društvo je v zvezi s tem moralo ukreniti nekaj pomembnih stvari. Večina učiteljev predlaga, da bi imeli več seminarjev in v tem okviru več posvetovanj. Mnenja so, da bi bilo treba dovoliti tudi vsaj vsakih pet let temeljito izpopolnjevanje, ki nam ga zakoni in predpisi in deklaracije nudijo; pri tem izključujem tisto, kar delamo sami: vsakoletno strokovno zborovanje Slavističnega društva Slovenije, predavanja ipd.

Učitelji želijo največ zvedeti s področja metodike, jezikoslovja in s področja književnosti. S področja metodike več o obravnavi literarnih besedil različnih zvrsti in obsegov, o programiranju, o jezikovnem pouku nasploh, o bistvenem sporočanju in podobno. S področja jezikovnega pouka želijo več znanja novega pravopisa. V književnosti skoraj vse ankete govorijo o željah po več informacijah o sodobni književnosti. Kar zadeva okvirni učni načrt, je približno nekaj več kot polovica učiteljev mnenja, da učni načrti raznih šol spodbujajo učiteljevo ustvarjalnost, približno ena tretjina pa je mnenja, da učiteljevo ustvarjalnost ovira, in sicer v naslednjem: v preobsežnosti načrtov, v neujemanju načrtov z učbeniki, v presplošnosti načrtov in v nesistematičnosti.